

EURÓPA TANÁCS

Parlamenti Közgyűlés

9078. sz. dokumentum

2001. május 4.

A csángó kisebbségi kultúra Romániában

Jelentés

Kulturális, Tudományos és Oktatási Bizottság

Előterjesztő: Tytti Isohookana-Asunmaa, Finnország, Liberális, Demokrata és Reformer Politikai Csoport

Összefoglaló

A csángók a magyar származású római katolikus népesség összetett csoportját alkotják. Ez a középkorból megmaradt etnikai csoport Moldvában, a román Kárpátok keleti részén maradt életben. A csángókhoz sajátos nyelvi ismertetőjegyek, ősi hagyományok, valamint igen változatos népművészet és kultúra kapcsolódik. A csángók identitásának évszázadok óta alapja a római katolikus vallás és saját nyelvük, a magyar egyik nyelvjárása, amelyet a családban, illetve a faluközösségben beszélnek.

Mára mindössze 60-70 ezer lakos beszél a csángó nyelvet. Az európai kulturális sokszínűség eme példájának megőrzése szándékával a Közgyűlés ajánlást tesz a Miniszteri Bizottságnak, hogy ösztönözze Romániát a csángók támogatására, konkrét intézkedések megtételével, különösképpen az oktatás területén.

I. Ajánlás tervezet

1. Az Oroszországban veszélyeztetett uráli kisebbségi kultúrákról készített jelentését, illetve az 1171/1998. sz. Határozatának elfogadását követően a Közgyűlés aggodalmát fejezi ki a Romániában évszázadok óta létező csángó kisebbségi kultúra helyzetével kapcsolatban.
2. A csángók (román nyelven: *Ceangăi*) a római katolikus népesség összetett csoportját alkotják. Ez a középkorból megmaradt etnikai csoport Moldvában, a román Kárpátok keleti részén maradt életben. A csángók a magyar nyelv egy ősi formáját beszélnek, évszázados hagyományok, valamint igen változatos népművészet és kultúra kapcsolódik hozzájuk, amely kivételes értéket képvisel Európa számára.
3. A csángók identitásának évszázadok óta alapja a római katolikus vallás és saját nyelvük, a magyar egyik nyelvjárása, amelyet a családban, illetve a faluközösségben beszélnek. Ez a tény, valamint archaikus szokásaik és világképük adhat magyarázatot a katolikus valláshoz való rendkívül erős kötődésükre, valamint nyelvjárásuk fennmaradására.

4. Azok száma, akik a csángó nyelvet még beszélnek, illetve a nyelvet anyanyelvüknek vallják, a népesség egyre csökkenő részét teszi ki. Bár a számadatokat nem mindenki fogadja el, a csángó nyelvet beszélők száma megközelítőleg 60-70 ezerre becsülhető.
5. Jelenleg Moldvában az iskolai oktatás és az egyházi élet nyelve a román. Helyi szinten oktatás folyik ukrán nyelven, továbbá a lengyel, roma és orosz gyermekek is tanulhatják anyanyelvüket. A román oktatási törvény rendelkezései és a szülők többszöri kérése ellenére a csángó nyelv oktatása nincs biztosítva a csángó falvakban. Ennek következtében igen kevés csángó képes anyanyelvének írására.
6. A csángóknak nincsenek politikai követeléseik, törekvéseik pusztán önálló kultúrájuk elismertetésére irányulnak. Ennek megőrzése érdekében kérnek segítséget, mindenekelőtt abban, hogy gyermekeik tanulhassák a csángó nyelvet, valamint hogy egyházi szertartásaikat anyanyelvükön tarthassák.
7. A Közgyűlés emlékeztet a hasonló témákban elfogadott szövegeire, nevezetesen az európai kisebbségi nyelvek és nyelvjárások oktatási, illetve kulturális kérdéseiről szóló 928/1981. sz. Ajánlásra, az európai cigányokkal kapcsolatos 1203/1993. sz. Ajánlásra, az európai történelem és a történelem oktatásának témájában készült 1283/1996. sz. Ajánlásra, továbbá a jiddis kultúrával foglalkozó 1291/1996. sz., illetve az aromán nyelv és kultúra témájában készült 1333/1997. sz. Ajánlásaira.
8. A kultúrák és a nyelvek sokszínűségében olyan értékes forrást kell látnunk, amely gazdagítja európai örökségünket, ugyanakkor megerősíti az egyes nemzetek és személyek azonosságtudatát. Az európai szintű támogatás és kiemelten az Európa Tanács segítségével jogosan merül fel, ha bármely kultúra megmentéséről van szó, így szükség van rá a csángók esetében is.
9. Ezért a Közgyűlés azt ajánlja a Miniszteri Bizottságnak, hogy ösztönözze Romániát a regionális vagy kisebbségi nyelvek Európai Chartájának ratifikálására és gyakorlati alkalmazására, illetve a csángók támogatására, főként a következő területeken:
  - I. biztosítani kell az anyanyelven történő oktatás lehetőségét a román Alkotmánynak és az oktatási törvénynek megfelelően. Ennek megfelelően osztálytermeket kell biztosítani a helyi oktatási intézményekben, valamint a falvakban a csángó nyelvet oktató tanárokat fizetésben kell részesíteni;
  - II. a csángó szülőket tájékoztatni kell a román oktatási törvényről, és felvilágosítást adni részükre a nyelvekre vonatkozó rendelkezések alkalmazásának módjairól;
  - III. lehetőséget kell nyújtani ahhoz, hogy a csángó falvak templomaiban a római katolikus szertartásokat csángó nyelven tarthassák, valamint tegyék lehetővé a csángók részére, hogy a vallásos énekeket saját anyanyelvükön énekeljék;
  - IV. valamennyi csángó szervezet kapjon hivatalos elismerést és támogatást. Különös figyelmet kell fordítani a csángó kisebbség szabályszerű összeírására a következő népszámlálás alkalmával;
  - V. fejleszteni szükséges a modern tömegkommunikációs eszközökhöz való hozzájutást. A csángó szervezeteket részesítsék pénzügyi támogatásban a rendelkezésre álló alapok mértékében, hogy segítséget kapjanak saját identitásuk aktív kifejezéséhez (különös tekintettel egy havonta megjelenő folyóiratra, illetve egy helyi rádióállomás működtetésére);
  - VI. speciális programokat kell kidolgozni a csángó kultúra támogatása érdekében, a kisebbségek

megismerését és tiszteletben tartását célzó programok keretében. Nemzetközi tanácskozásokra és szakértői találkozókra van szükség a csángók kultúrájának tanulmányozása érdekében;

- VII. tájékoztatási kampányt kell indítani Romániában, amely bemutatja a csángó kultúrát, valamint a többség és a kisebbségek közötti együttműködés előnyeit;
- VIII. megfelelő leírást kell készíteni a csángók nyelvi és néprajzi sajátosságairól;
- IX. szükséges a térség gazdasági megújulásának elősegítése, például kis- és középvállalkozások létesítésével a csángó falvakban.

II. Magyarázó jelentés. Előterjesztő: Tytti Isohookana-Asunmaa

Tartalom

	<i>Bekezdés</i>
Bevezetés	1-2
Kik a csángók?	3-11
A történelmi háttér	12-16
A csángók nyelve	17-21
Folklór és népművészet	22-25
Vallási szempontok	26-30
Oktatás	31-34
Gyakorlati javaslatok a csángó kultúra védelme érdekében	35

Függelék

1. Szakirodalmi jegyzék
2. Prisăcaru képviselőnek a román delegáció nevében benyújtott ellenvéleménye

*****

BEVEZETÉS

1. A "csángó" kifejezés (román nyelven: *ceangăi*) a római katolikus népesség egy Romániában élő és magyar származású, összetett csoportjának azonosítására használatos. Ez az etnikai csoport a középkorból maradt meg, amely túlélte a Moldvában, azaz Románia keleti részén bekövetkezett népesség keveredést. A csángó etnikum a magyarság archaikus csoportját alkotja, és bizonyos tekintetben több évszázados lemaradást hordoz korunkhoz képest: jellemzik őket a nyelvi sajátosságok, régi hagyományaik, valamint a rendkívül gazdag népi kultúra és művészet.
2. Gyorsan változó világunkban a csángók elkerülhetetlenül ki vannak téve igen erős befolyásoknak környezetük, kiváltképp falusi papjaik, illetve a román helyhatósági szervek részéről. Jelenleg az asszimiláció előrehaladott stádiumába jutottak. Mit lehet tenni, hogy megmentjük Közép-Európa eme egyedülálló örökségét, hogy megerősítsük ennek az etnikai csoportnak és tagjainak önazonosságát?

KIK A CSÁNGÓK?

3. A csángók Európa egyik legrejtélyesebb kisebbségét alkotják. Viták tárgyát képezi, kik voltak az

őseik, honnan érkeztek, mikor telepedtek le Moldvában és mekkora jelenlegi lélekszámuk. Magának a "csángó" megnevezésnek az eredete is vitatott. Az egyetlen tény, amelyet senki nem vitat a csángókkal kapcsolatban az, hogy mélyen kötődnek a római katolikus valláshoz. Romániában, Moldva nyugati részén élnek, a Kárpátok keleti lejtőin, Bákó (déli csoport) és Roman (északi csoport) városokat körülvevő falvakban, a Szeret, Beszterce, Tatros és Tázló folyók mentén, ahol hagyományos európai mezőgazdasági módszereket, hitvilágot és mitológiai hagyományt tartanak fenn, valamint orzik a magyar nyelv legarchaikusabb nyelvjárását.

4. Létszámuk, a meghatározástól függően változó: 260 ezertől (megközelítőleg a térség katolikus lakosságának száma) – még ha több mint két harmaduk nem is beszéli a nyelvet -, alig több mint néhány tízezer főig (a legutóbbi népszámlálás adatai szerint 3000 főnél is kevesebb személy vallotta magát csángónak).
5. A csángók az európai kulturális sokszínűség előnyös hatásának egyik legkiválóbb példáját szolgáltatják. Évszázadokon keresztül a magyar nyelvet beszélő térségektől többé-kevésbé elszigetelten éltek, egy többségében román népesség körében. Ennek következtében egy beékelte csoport alakult ki, amelyhez egyéni és igen sajátos, a román kultúra elemeit ötvöző saját kultúra kapcsolódik. Ennek talán legszebb példái a balladák és a népdalok adják. Ez a gyűjtemény, amely napjainkban is él és gazdagodik, főként magyar elemeket foglal magába, megtalálhatók ugyanakkor a román elemek is. Tudjuk, hogy az európai balladák áttérjednek a politikai és etnikai határokon. A közös európai balladakultúra egyik utolsó bástyája a csángó gyűjtemény; ennek tanulmányozása, védelme és megőrzése kiemelt feladatot jelent mind Magyarországon, mind Románia számára, valamint egész Európa számára is.
6. Ezen etnikai csoport életmódja sok tekintetben a középkor jegyeit viseli magán. Folklorja és a díszítőművészete máig eleven és új alkotásokat hoz létre. Ugyanez érvényes a népi hagyományokra, a hitvilágra és a mondák világára is.
7. Ezt a kultúrát napjainkban a kipusztulás fenyegeti. A maximális becslés szerinti 260 ezer csángóból mindössze 60-70 ezer fő beszéli a csángó nyelvjárást. Kultúrájuk megmentéséhez európai szintű segítség van szükség.
8. A csángók identitása évszázadok óta alapvetően a római katolikus valláshoz és a családi körben beszélt magyar nyelvhez kötődik. Ez a tény, valamint archaikus életmódjuk és világképük magyarázatot adhat a katolikus vallással való rendkívül erős kapcsolatukra. Nem ritkaság, hogy egy csángó a "Milyen nemzetiségű vagy?" típusú kérdésre ezt válaszolja: "Katolikus vagyok". Mindezek ellenére úgy látszik, hogy a román környezet befolyása, még a vallásgyakorlás területén is érvényesül. Például a moldvai katolikusoknál a gyászmenet nyitott koporsóban viszi a halottat a sírhoz, ami ortodox hagyományoknak felel meg.
9. A vallási élet sok elemet őrzött meg középkorból. Köztük megtaláljuk a pogány szertartások elemeit, többek között a nap kultuszának maradványait. Hitviláguk rendkívül gazdag, és számos archaikus jeget mutat.
10. Etnikai tudatuk a magyar nyelvet beszélő egyéb csoportokhoz képest sokkal gyengébb. Ez több okkal magyarázható. Összefügghet azzal, hogy a nemzetfogalom a középkori telepések körében gyengén fejlődött ki, illetve hogy lakóhelyeik szétszórtan helyezkednek el. Ugyanakkor meghatározó szerepet játszott az a tudatos asszimilációs politika, amelyet a környező társadalom, kiemelten a katolikus egyház évszázadokon keresztül gyakorolt.

11. Tudomásom szerint a csángók, illetve szervezeteik egyáltalán nem követelnek politikai autonómiát vagy etnikai kisebbségi státuszt. Ellenkezőleg, román állampolgárnak tartják magukat, és lojálisak hazájukhoz. Az a tény azonban, hogy nagy számban beszélik a magyar nyelv egyik dialektusát, nem jelenti azt, hogy "magyarnak" is érzik magukat. Mindazok, akik elhagyják Moldvát, és a Kárpátok túloldalán vagy Magyarországon telepednek le, ezt sokkal inkább gazdasági, semmint nemzetiségi megfontolásból teszik.

A TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

12. A történeti, nyelvészeti, néprajzi kutatások és a helynevek elemzése eltérő magyarázatokat adnak a csángók eredetét illetően. Egyes kutatók úgy vélik, hogy a magyar nép azon csoportjának a leszármazottai, amely még a Kárpát-medencébe való letelepedés előtt, 900 körül különvált a vezető csoporttól. Mások azt állítják, hogy a kunok, a besenyők vagy más ez idő tájt Moldvába települt törzs közvetlen leszármazottai. Mindezen elméletek kevésbé tűnnek elfogadhatónak, mivel valószínűtlen, hogy ez a népesség túlélte volna a Batu kán vezette mongol hódítást, amely 1241-1242 között az egész területet elpusztította.
13. Egyes román szerzők azt állítják, hogy a csángók "elmagyarosított" (vagy "elszékelyesített") erdélyi románok. Ezt az elméletet szintén el kell vetnünk: elképzelhetetlen, hogy ezek a "románok" folyamatosan egy "idegen" nyelvet használtak volna, miközben évszázadokon keresztül Romániában, román környezetben, románul beszélők között éltek.
14. Ezek alapján hitelt érdemlő tudósok (magyarok és románok egyaránt) általában elfogadják, hogy a csángók eredete magyar, és hogy nyugati irányból érkeztek Moldvába. Első csoportjaik feltehetőleg a XIII. században települtek le a térségben, amikor IV. Béla király a keresztény vallásra térítette a kunokat, és püspökséget alapított Milkóban. Ugyanakkor, mint láttuk, kevésbé valószínű, hogy a népcsoport túlélte volna a mongol hódítást. A magyarok, románok és szászok újabb moldvai településére csak a XIV. századtól vannak bizonyító adatok.
15. Általában az is elfogadott tény, hogy a csángók első csoportja a Kárpátok hegyvonulatának keleti részén, a stratégiai fontosságú hegyszorosok vonalában telepedett le, azzal a céllal, hogy Magyarországot védelmezzék a keletről érkező betolakodók ellen. Ez viszont csak a mongolok jelentős hatalomvesztését követően valósulhatott meg. Ezekhez a telepésekhez a későbbiekben csatlakoztak más, a Kárpátokon átkelt magyarok és székelyek, akik elkeveredtek velük, illetve újabb falvakat építettek.
16. A csángók ősei közül többen fontos tisztségeket töltöttek be Moldvai Vajdaság államigazgatásában. A viszonylagos szabadság, amelyet a Moldvai Hercegség élvezett, valamint a földek termékenysége vonzerőt jelentett a magyarok számára is, akik szerencsét próbálni indultak a Magyar Királyság határain túlra. Számos ok miatt a moldvai magyarok és az eredeti haza között gyenge kapcsolat állt fenn. Az idők során kihalt értelmiségük, és kiváltságos szabad paraszti helyzetüket is felszámolták. Miután a magyar ferencesek tevékenysége visszaszorult, a magyar kultúra minden intézményes formája megszűnt Moldvában. A székelységgel való érintkezések ugyan fennmaradtak, de csak szórványos formában; különböző okokból egészen a XIX. századig folyamatosan keltek át családok a Kárpátokon, hogy Moldvában telepedjenek le. Jelentős számú telepés érkezett azt követően, hogy Madéfalván, 1764-ben tömegesen meggyilkolták le a székelyeket (az ún. "siculicidium").

A CSÁNGÓK NYELVE

17. A csángók nyelvével kapcsolatos eltérő vélemények ellenére egy dolog biztos: magyar nyelv egyik

formája, amely pedig a finnugor nyelvcsoporthoz tartozik. Ez a népcsoport kívül maradt a magyarországi kulturális fejlődésen, és nyelvére nem gyakorolt hatást a XVIII-XIX. századi magyar nyelvújítás. Legrégibb nyelvjárása, az északi csángó számos elemet megőrzött a középkor végén beszélt magyar nyelvből. Bekerültek ugyanakkor más, a nyelvi környezetre jellemző elemek is. A települések földrajzi szétszórtsága, valamint relatív elszigeteltségük következtében a csángók nyelve nem tekinthető egységesnek, de a különféle nyelvjárási változatokat beszélők megértik egymást. Ugyanígy, a nyelvüket még beszélő csángók megértik a modern magyar nyelvet is. Ezt bizonyítja a magyar nyelven sugárzó csatorna, a Duna TV vételére alkalmas antennák elszaporodása a csángó falvakban.

18. A csángó nyelvjárások egészen kivételes lehetőséget kínálnak annak tanulmányozására, hogyan hatott az elszigeteltség a nyelv megőrzésére, valamint új elemek megjelenésére. Tanulságos példák egész sorát találjuk azokra a kölcsönhatásokra is, amelyek két teljesen különböző nyelvcsaládba tartozó nyelv között jöttek létre. A finnugor nyelvcsaládhoz tartozó moldvai dialektust számos indoeurópai lexikai elemmel gazdagította a közvetítő román nyelv. Ugyanígy a moldvai román nyelvjárás sok szót kölcsönzött a magyarból, főként a mezőgazdaság, a kézművesség és a közigazgatás területén.
19. Moldvában ma az iskolákban és a templomokban a román nyelvet használják. Régi kollégánk, Dumitrescu szenátor adott tájékoztatást arról, hogy az Oktatási Minisztérium támogatja továbbá az ukrán nyelvű oktatást, az anyanyelv oktatását a Moldvában élő lengyel, roma és orosz gyerekek számára. Ugyanakkor a magyart nem oktatják a csángó falvakban. Ennek következtében a csángók többsége nem képes írni saját nyelvén. A magyart évszázadokon keresztül a családi élet és a faluközösség nyelveként használták. Az epikus kultúra, amelyet a szájhagyomány útján továbbadott mesék és mondák képviselnek, s melyeket az idősebbek még jól ismernek, nagy mértékben hozzájárult a nyelv továbbéléséhez.
20. Napjainkban azonban a csángó nyelvjárások a kipusztulás szélén állnak, és féltő, hogy egy vagy két generáció ideje alatt teljesen eltűnnek. A hagyományos faluközösségek felbomlása, amely a XIX-XX. században ment végbe Közép- és Kelet-Európában elérte a csángó falvakat is, amint az várható volt. Az iskolában tanított román nyelvnek sokkal fontosabb a szerepe a fiatalok körében, mint a családban használatos, szegényes magyaré. A román nyelv monopolhelyzetbe került a hivatalos kultúra és a médiumok közreműködésével, a fiatalok így egyre kevésbé használják anyanyelvüket az egymás közötti kommunikációban.
21. A csángó nyelv érdekében hozott hivatalos és hathatós intézkedések hiányában, Európa tanúja lesz, hogy örökségének olyan darabja tűnik el végérvényesen, amely meg tudta őrizni kulturális fejlődésének emlékeit, és ötvözni tudta a kölcsönhatások elemeit, amely magyaroknak és románoknak ezt az etnikai "szimbiózisát" eredményezte. Meg kell jegyezni, hogy a nyelvészeti és néprajzi szempontból legérdekesebb északi népcsoportban a 40 év alatti lakosok közül senki sem beszél a csángót.

FOLKLÓR ÉS NÉPMŰVÉSZELET

22. Az elszigetelt kultúrákra a hagyományok erőteljes továbbélése jellemző; különösen igaz ez a csángókra, akik alapvetően földművesek. Ezzel magyarázható népviseletük (hímzés és szöttek) valamint fazekas munkáik szembeötlően hagyományos jellege. Néhány éve azonban a hagyományos ruházatot egyre inkább kiszorítják a gyári konfekciós termékek.
23. A csángó népdalok és balladák forrását közvetlenül a magyar népzene legarchaikusabb rétege adja. Hangszeres zenéjük és táncaik nagy választéka ugyanakkor a környező román falvakéval közös

elemeket is tartalmaz. A páros és a férfi táncok, amelyek Nyugat-Európában terjedtek el a reneszánsz korában, nem jutottak el a Keleti Kárpátokig. Ugyanebben az időben a néptánc legfejlettebb és legkifinomultabb formái tűntek fel az erdélyi román és magyar falvakban, a Kárpátok keleti és déli részén viszont a középkori körtáncokat és sortáncokat fejlesztették tökéletessé. A csángók megőrizték a szomszédos románok különleges néptáncait is. Vannak olyan falvak, ahol több mint harminc különböző népi táncot ismernek.

24. Hangszereik között olyan ősi zenei eszközök is megtalálhatók, mint a duda, a lant, a trombita és a hatlukú pásztorsíp, továbbá a hegedű, a harmonika és a dob. Néhány faluban megtalálható a balkáni típusú bőrduda, más helyeken a magyar dudának egy régi változata, amelyet csak Moldvában használnak.
25. A magyar népdalokat, úgy mint a népviseletet, a szegénységgel kapcsolják össze. A legutóbbi időkig a csángó balladák és népdalok a magyar népzene legelőbb változatát képviselték. Ugyanakkor megőrizték a román népi balladák és énekek néhány régi elemét is. A folklór virágkorát élte. Bizonyos dalokat csak esküvőkön vagy más fontos események alkalmával énekeltek, és új balladákat költöttek a nagy alkalmak emlékezetére. Jelenleg azonban ez a népi kultúra is hanyatlóban van.

VALLÁSI SZEMPONTOK

26. Szóltunk már a csángók erős római katolikus hitéről. Nem véletlen, hogy a bukaresti érsek, valamint az egyházi oktatás felügyelője, Iasi (Moldva fővárosa) püspökének képviselője, valamint a papok nagy többsége valamennyien csángó származásúak.
27. A XVI. század végéig Moldvában két magyar püspökség működött, amelyek feladatát a következőkben folyamatosan átvette Bákó új püspöki székhelye, valamint ugyanitt ferences kolostort alapítottak, amely az erdélyi ferences tartomány felügyelete alá tartozott. A XVI-XVII. század során a háborúk és a szegénység következtében sok moldvai katolikus közösség elveszítette papját, ezek egy részét olasz és lengyel szerzetesekkel és papokkal pótolták. 1884-ben megszüntették a bákói püspökséget, ugyanakkor érsekséget állítottak fel Bukarestben és püspökséget Iasiban. 1895-ben törvényben tiltották meg a kétnyelvű katekizmusok használatát.
28. A csángók ma a templomokban szeretnék újra énekelni régi vallásos énekeiket (nyelvjárásban), ahogyan tették azt az 50-es évekig, és magyar nyelvű istentiszteletet kérnek, ami viszont korábban sosem volt. A katolikus egyház vezetői mind Bukarestben, mind Iasiban, bár elfogadják a csángó nyelv védelmének szükségességét, elutasítják ezeket a kérelmeket arra hivatkozva, hogy azokat a "nem hívők találták ki" a magyar nacionalista propaganda befolyása alatt. Iasi püspöke kijelentette, akik ezt kívánják, ma is gyónhatnak anyanyelvükön.
29. A fő érv a misék román nyelvű celebrálása mellett az, hogy a 260 ezer moldvai katolikus egésze ezt a nyelvet megérti, a csángó nyelvjárást vagy a magyart viszont nem mindenki. Másrészt Iasi püspöke Despinescu professzor elnökletével egy bizottságot hozott létre, amely azt vizsgálja, hogyan lehet kidolgozni a csángó nyelvjárás írott formáját, valamint népszavazást rendez a katolikus népesség körében a nyelvjárásban folytatott egyházi szolgálatok iránt mutatkozó igény felmérésére.
30. Bárhogy is van, semmi sem látszik igazolni a iasi püspökség azon döntését, hogy a múlt évben megtiltotta egy Csíkszeredából érkezett magyar papnak, hogy magyarul mondjon misét egy csángók lakta falu templomában, az ő kérésükre. Végül egy kocsmában tartották meg a misét, melyen a falu szinte teljes lakossága részt vett.

OKTATÁS

31. A román törvények biztosítják a szülők részére annak megválasztását, hogy gyermekeik mely nyelven tanuljanak (1995. évi törvény az oktatásról, 180. cikk). Három lehetőség van: román nyelvű oktatás; anyanyelven történő oktatás a történelem és a földrajz román nyelven való oktatásával; valamint román nyelvű oktatás kiegészítve választható anyanyelvi oktatással (ez utóbbi formát választja a csángók többsége). A csángók és szervezeteik kérik, hogy tartsák tiszteletben jogukat az anyanyelven való tanuláshoz. Megjegyzendő, hogy igényük még mindig jóval kevesebb annál, mint amit a Romániában élő többi magyar számára biztosítanak, akár Hargita és Kovászna megyében, ahol a magyarok többségben vannak, akár Erdély más térségeiben.
32. A bákói helyi hatóságok azt állítják, hogy tiszteletben kívánják tartani az európai normákat és alkalmazni kívánják a saját törvényüket. Ugyanakkor hangoztatják véleményüket, miszerint a csángó nyelvjárás (amelynek már nincs írott alakja) nem önálló nyelv. A "magyar irodalmi nyelv" bevezetésével pedig nem segítenék a csángókat, mivel – szerintük – meg sem értik azt. Azonfelül nem lenne meg a pénzügyi alap a magyar nyelvoktatás fedezésére; különben is azok a tanulók, akiknek szülei ezt az oktatást kérik, a leggyengébbek közé tartoznak, akik nem lennének képesek egy újabb tantárgyat tanulni. Mindamellet ezek az érvek nem adnak igazolást a törvény végre nem hajtására.
33. A csángó szülők 1977 óta kérvényezik gyermekeik számára a magyar nyelvi órákat; nem lehet kétséges, hogy néhány csángók által lakott faluban megvan az igény a magyar nyelv oktatására. Bizonyítja ezt, hogy egyes családok erdélyi magyar iskolákba küldik gyermekeiket tanulni. Meglátogattam egy ilyen falusi iskolát Gyimesben, és magam is megállapíthattam, hogy az iskola száz tanulójának körülbelül egyharmada Moldvából érkezett. Az oktatási törvény világos rendelkezései, valamint a szülők utóbbi négy-öt évben beadott kérvényei ellenére, ilyen tantárgyat nem oktatnak a szóba jöhető iskolák egyikében sem. Egyes szülők, akik magyar oktatást kértek gyermekük számára arról panaszkodtak, hogy az iskola igazgatója vagy a pap nyomást gyakorolt rájuk.
34. Úgy tűnik a román hatóságokban nincs meg az akarat (helyi szinten), és hiányoznak az eszközök (központi szinten) ahhoz, hogy alkalmazzák saját oktatási törvényüket.

GYAKORLATI JAVASLATOK A CSÁNGÓ KULTÚRA VÉDELMEBEN

35. Annak érdekében, hogy a csángókat sajátos, ugyanakkor európai szinten is kiemelkedő kulturális értékeik védelmére bátorítsuk, a jelenlegi helyzeten változtatni kell. Mindezen értékeket nem szabad a szegénységgel vagy az elszigeteltséggel társítani, és lenézően kezelni őket. A célok elérésének egyetlen eszköze e népcsoport kulturális és gazdasági megerősítése.

— — —
A fordító megjegyzése: a jelentés 10 pontból álló javaslata szövegszerűen vagy kisebb módosításokkal bekerült az ajánlás szövegébe (ld. 9. I-IX. pont)

Az ajánlás-tervezetet 2001. április 26-án fogadta el a bizottság, 3 ellenszavazattal.

Ezt a dokumentumot vitatta meg és fogadta el egyhangúlag az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének Állandó Bizottsága isztambuli ülésén, 2001. május 23-án (ld. Rec. 1521).

Nem hivatalos fordítás, készítette: Bratinka József